

MARIUSZ BALCEREK (Toruń)

POLACY W ARMII KAROLA IX W BITWIE POD KIRCHOLMEM 27 IX 1605 ROKU

Słowa kluczowe: Inflanty, wojna Rzeczypospolitej ze Szwecją 1600–1629, piechota, Gustav Petri, Pävfel (Pawel) Stilicken (Stigelchen), Tideman Skrowe (Schro, Schrow), Erwat Michael (Horvath)

Dnia 27 IX 1605 r. na polach Kircholmu (niem. Kirchholm, łot. Salaspils), kilkanaście kilometrów od Rygi, rozegrała się bitwa pomiędzy armiami króla szwedzkiego Karola IX i hetmana litewskiego Jana Karola Chodkiewicza. W jej wyniku siły tego pierwszego, mimo prawie trzykrotnej przewagi liczebnej, zostały kompletnie rozbite¹.

Odniesiony w taki sposób sukces zaczęto rozgłaszać w całym kraju i poza jego granicami. Gratulacje dla zwycięzców płynęły z wielu stron. Swój podziw dla zwycięstwa wyrazili władcy Anglii i Persji oraz papież. Dzisiaj o bitwie pod Kircholmem możemy przeczytać w każdym podręczniku do historii Polski. Dzięki temu

¹ Literatura dotycząca bitwy jest bardzo obszerna. Tutaj podajemy zaledwie jej wybór: A. Naruszewicz, *Historia Jana Karola Chodkiewicza, Woiewody Wilenskiego, Hetmana Wielkiego W. X. L.*, t. 1, Warszawa 1871; F. Kudelka, *Bitwa pod Kircholmem*, Ateneum, t. 3: 1883, s. 478–512; G. Petri, *Kungl. Första livgrenadjärregementets historia*, Sztokholm 1926, s. 340–351; M. Kukiel, *Zarys historii wojskowości w Polsce*, Kraków 1929, s. 74–76; O. Laskowki, *Kircholm*, [in:] *Encyklopedia wojskowa*, t. 4, red. O. Laskowski, Warszawa 1934, s. 236–241; B. Barkman, *Kungl. Svea Livgardes historia*, Bd. 2: 1560–1611, Sztokholm 1938–1939, s. 515–546; G. Petri, *Bitwa pod Kircholmem dnia 27 września 1605*, tłum. J. Teodorczyk, [in:] *Wypisy do ćwiczeń z historii wojskowej, cz. 1: Okres od starożytności do końca XIX w.*, z. 1: *Do bitwy pod Lutynią w 1757 r.*, wyd. Z. Spieralski, J. Wimmer, Warszawa 1961, s. 86–96; S. Herbst, *Kampania kircholmska 1605 r.*, [in:] *Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864*, t. 1: *Do roku 1648*, red. J. Sikorski, Warszawa 1965, s. 420–425; H. Wisner, *Kircholm 1605*, Warszawa 2011 (wyd. 3); W. Majewski, *Kampania 1605 r.*, [in:] *Polskie tradycje wojskowe*, t. 1, Warszawa 1990, s. 232–239; J. Teodorczyk, *Tajemnice zwycięstwa, czyli bitwa pod Kircholmem w ikonografii z XVIII w.*, Muzealnictwo Wojskowe, t. 8: 2005, s. 373–402; W. Rawski, *Kircholm 1605. Refleksje w 400-lecie bitwy*, Przegląd Historyczno-Wojskowy, nr 3: 2005, s. 145–172; D. Antanavičius, *Znane i nieznanne źródła do kampanii kircholmskiej w 1605 roku*, [in:] *Wojny północne w XVI–XVIII wieku. W czterechsetlecie bitwy pod Kircholmem*, red. B. Dybaś, współpraca A. Ziemińska, Toruń 2007, s. 23–41; M. Balcerek, *Wkład księstwa Kurlandii i Semigalii oraz powiatu piltyńskiego w bitwę pod Kircholmem w 1605 roku*, Przegląd Historyczno-Wojskowy, nr 2: 2009, s. 5–22; idem, *Liczebność, skład i szyk wojska hetmana litewskiego Jana Karola Chodkiewicza w bitwie pod Kircholmem na ordre de bataille Erika Dahlberga*, *Zapiski Historyczne*, t. 74: 2009, z. 3, s. 7–23.

dowiadujemy się, że był to jeden z największych triumfów polskiego oręża, często wykorzystywany dla „pokrzepienia serc”. Takie wyidealizowane postrzeżenie zwycięstwa pod Kircholmem może jednak prowadzić do pomijania lub wręcz negowania tych czynników, które mogą ten obraz zniekształcić. Dotyczy to m.in. częstego postrzegania zwycięstwa pod Kircholmem jako sukcesu wyłącznie polskiego, podczas gdy był to głównie triumf wojska Wielkiego Księstwa Litewskiego, z którego w większości składała się armia Jana Karola Chodkiewicza. Polaków (Koroniarzy) pod Kircholmem reprezentowały tylko dwie rotę piechoty wybranieckiej: rota Dzikowskiego z województwa mazowieckiego (150 ludzi) oraz Wilczkowskiego z województw poznańskiego i kaliskiego (130 ludzi)².

Problem składu wojsk biorących udział w bitwie pod Kircholmem jest jednak bardziej skomplikowany, gdyż pod dowództwem litewskiego hetmana oprócz Litwinów i Polaków (Koroniarzy) znajdujemy również Inflantczyków³, Kurlandczyków i Piltyńczyków⁴. Z pewnym zaskoczeniem przyjmuje się jednak informację o obecności Polaków w armii przeciwnika. Większość polskich opracowań dotyczących bitwy pod Kircholmem o tym nie wspomina⁵. Wzmiankę o Polakach w armii Karola IX znajdujemy w pracach szwedzkich historyków Juliusa Mankella i Gustafa Tranéra wydanych w drugiej połowie XIX w.⁶ Do Polski interesująca nas informacja trafiła jednak dopiero ponad sto lat później za sprawą książki innego szwedzkiego badacza Gustava Petriego poświęconej historii Pierwszego Królewskiego Regimentu Grenadierów Gwardii (*Kungl. Första livgrenadjärregementets historia*)⁷. Fragment jego książki, dotyczący bitwy pod Kircholmem, został w 1961 r. przetłumaczony na język polski przez Jerzego Teodorczyka i wydany w *Wypisach do ćwiczeń z historii wojskowej*⁸. Interesujące nas zdanie brzmi: „W piechocie było 9 chorągwi cudzoziemskich, złożonych z Holendrów, Węgrów, **Polaków** [pogrubienie – M. B.], Szkotów itd.”⁹ (w oryginale: „Av de närvarande fänikorna bestodo 9 av nederländare, ungare, polacker, skottar m. fl.”)¹⁰. Przez wiele lat ta frapująca

² E. Rzetowski, *Stawa Losu Szczęśliwego w Inflanciech*, Wilno 1605, bez pag.; *Carolomachia, qua felix victoria [...]*, Wilno 1606, bez pag.; S. Ślaski, *Pamiętka albo Kolumny nieśmiertelności*, b.m. i d.w., bez pag.; K. Górski, *Historia piechoty polskiej*, Poznań 2003 (reprint wydania: Kraków 1893, s. 27, 237).

³ Chodzi o kornety rajtarskie lub arkabuzerskie Woltera von Plettenberga, Gerarda Vittinghofa (Fittingofa) i Benedykta Wala, zob. E. Rzetowski, op.cit.; *Carolomachia; Equitis Litvani de bello Livonico per Decennium gesto*, Vilnae 1610, s. 39; S. Ślaski, op.cit.

⁴ Kurlandczyków reprezentowało około 300 jeźdźców przyprawdzonych przez samego księcia Fryderyka. Natomiast ziemia piltyńska wysłała oddział liczący prawie 100 kawalerzystów. Na temat udziału Kurlandczyków i Piltyńczyków w bitwie zob. w: M. Balcerek, *Wkład*, s. 5–22.

⁵ Do wyjątków należy Wiesław Majewski, zob. idem, op.cit., s. 232.

⁶ J. Mankell, *Uppgifter rörande Svenska Krigsmactens. Styrka, Sammansättning och fördelning sedan slutet af femtonhundratalet*, Sztokholm 1865, tab. 8; G. Tranér, *Kungl. Carl IX:s krig i Livland år 1602–1605*, Stockholm 1876, s. 39.

⁷ G. Petri, *Kungl. Första*, s. 344.

⁸ Idem, *Bitwa*, s. 86–96.

⁹ Ibid, s. 88.

¹⁰ Idem, *Kungl. Första*, s. 344.

wzmianka nie skłoniła polskich badaczy do jej zweryfikowania¹¹. Warto jednak chyba się pochylić nad tym zapisem i sprawdzić, co się pod nim kryje.

Nasze rozważania rozpoczynamy od wspomnianej już pracy Juliusa Mankella, gdzie w wykazie stanu armii Karola IX przed bitwą pod Kircholmem znajdujemy informacje na temat obecności Polaków, a nawet Węgrów w wojsku szwedzkiego króla. Dokumenty, na jakich oparł się szwedzki historyk, nadal znajdują się w Archiwum Państwowym (Riksarkivet) i Archiwum Wojskowym (Krigsarkivet) w Sztokholmie, co pozwala nam sprawdzić każdy szczegół związany z interesującym nas zestawieniem¹².

W spisach stanu armii Karola IX dostrzegamy dwie chorągwie piechoty¹³ podpisane jako „Påler”, czyli Polacy (Szwedzi wszystkich mieszkańców Rzeczypospolitej Obojga Narodów określali mianem Polaków). Dowodzone były one przez Pävfeła (Pawła) Stilickena (Stigelchena) i Tidemana Skrowe (Schro, Schrow)¹⁴. Wchodzić miały w skład regimentu Andersa Lenartsona, złożonego głównie z żołnierzy cudzoziemskich pochodzących, oprócz Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Węgier, z Niemiec i Szkocji¹⁵. Według spisu z 23/13 września oddział Stilickena liczył 106 ludzi, a Skrowe – 86. Kolejne dwa wykazy sporządzone 27/17 września, czyli w dniu bitwy, świadczą o tym, iż obydwie rotę poniosły przez te cztery dni jakieś straty, gdyż składały się odpowiednio z 97 i 81 ludzi¹⁶. Podczas bitwy wraz z całym regimentem Andersa Lenartsona stały w centrum pierwszej linii.

Oprócz tych dwóch chorągwi złożonych z mieszkańców Rzeczypospolitej Obojga Narodów w spisie figuruje także jedna chorągiew podpisana jako „Ungler”, czyli Węgrzy, dowodzona przez Erwata (Horvatha) Michaela¹⁷. Można przypuszczać, że mamy tu do czynienia nie z określeniem narodowości, ale typem piechoty.

¹¹ O fakcie tym autor wspomniał w przypisie 1 do przywołanego już tekstu pt. *Wkład księstwa Kurlandii i Semigalii oraz powiatu piltyńskiego w bitwę pod Kircholmem w 1605 roku* (zob. M. Balce-rek, *Wkład*, s. 5).

¹² „Summarisk uppgift över det krigsfolk, som följde konungen i fält”, pod Rygą 13 IX 1605 r. (Riksarkivet, Stockholm, Kammararkivet, Strödda militiehandlingar före 1631, Armén, A. Kommissariats- m. fl. räkenskaper och handlingar, Bd. 7, bez pag.; „1605/1 Styrkeuppgifter från slaget vid Kircholm” (Kriksarkivet, Stockholm, Förtetningar 455 Militieräkenskaper, bez pag.).

¹³ Ówczesna szwedzka piechota i kawaleria dzieliły się na chorągwie (*fänikor* piechoty i *fanor* kawalerii). Związane to było z podziałem administracyjnym kraju na prowincje, co sięgało swoimi tradycjami czasów średniowiecza. Każda chorągiew piechoty (*fänika*) liczyła w teorii ponad 500 ludzi i dzieliła się na 5 mniejszych jednostek; w interesującym nas okresie jej średnia liczebność wynosiła od 150 do 200 ludzi. *Fana* jazdy liczyła od 100 do 300 ludzi, zob. B. Barkman, op.cit., s. 394, 398.

¹⁴ „Summarisk”; „1605/1 Styrkeuppgifter”.

¹⁵ Regiment Lenartsona składał się z 11 chorągwi: Hopmana Forbusa (Szkoci), Hansa Schemla (Niemcy), Simona Simanssona (Niemcy), Winsensa (Hopmana) Normana (Niemcy), Jacoba Friedthena (Niemcy), Pävfeła Stilickena (Polacy), Tidemana Skrowe (Polacy), Erwata (Horvatha) Michaela (Węgrzy), Ericha Benchtsonna (Szwedzi?), Pedera Torstensonna (Szwedzi?), Hansa Anderssonna (Szwedzi?), zob. „Summarisk”; „1605/1 Styrkeuppgifter”.

¹⁶ Co ciekawe, na jednym ze spisów przy oddziale Stilickena widnieje liczba 194, poprawiona na 97, zob. „1605/1 Styrkeuppgifter”.

¹⁷ „Summarisk”; „1605/1 Styrkeuppgifter”.

W takiej piechocie, nazywanej węgierską, bardzo często służyli mieszkańcy Rzeczypospolitej Obojga Narodów niebędący Węgrami¹⁸. To samo w zasadzie dotyczy dwóch polskich chorągwi, które nie musiały w całości się składać z mieszkańców Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Z czasem określenia piechoty węgierskiej i polskiej stały się niemal synonimami (piechota typu polskiego przyjęła obce wzorce i upodobniła się do typu węgierskiego), co nie pozwala ocenić narodowości służących w niej żołnierzy, chyba że mielibyśmy do dyspozycji rejestry zawierające nazwiska. Wracając do Węgrów, ich oddział złożony był, według tych samych spisów, ze 113 ludzi¹⁹.

Co ciekawe, informacje o Polakach i Węgrach w armii Karola IX potwierdza również wydana w 1606 r. w Wilnie po łacinie *Carolomachia*, gdzie możemy przeczytać o Pawle (Paulus) Stigeliusie, Pomorzanie („Paulus Stigelius pomeranus”), dowódcy piechoty polsko-węgierskiej w armii szwedzkiej („Captus Stigelius cum suis Vng[arum] & Polo[norum] postmodum & medio sublatis”) i tłumaczu języka polskiego („Stigelius, vario discrimine linguae et fando pollens, Caroli interpres Polonus”)²⁰. Nazwisko Stigeliusa, dowódcy Węgrów i Polaków, brzmi dla nas znajomo, gdyż bardzo przypomina Stilickena (Stigelchena), który miał dowodzić jedną z „polskich” chorągwi w armii szwedzkiej. Tutaj mamy najprawdopodobniej do czynienia tylko z wersją łacińską jego nazwiska, które *nota bene* w źródłach szwedzkich występuje w różnych wariantach. Tym samym Paweł Stilicken miał w swoim oddziale żołnierzy pochodzących zarówno z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, jak i Węgier, choć w rejestrach opisany jest on wyłącznie jako polski.

Teraz dochodzimy do pytania, jak te trzy rotę znalazły się w armii Karola IX jesienią roku 1605. Aby odpowiedzieć, musimy uzmysłwić sobie mechanizm funkcjonowania nowożytnej armii. Żołnierz tej epoki walczył głównie za pieniądze. Brak pieniędzy skutkowało odmową dalszej służby, a w ostateczności nawet przejściem na drugą stronę. Poddani polskiego króla szukając zarobku, często zaciągali się na służbę postronnych władców, nierzadko wrogo nastawionych do Rzeczypospolitej. Warto również wspomnieć o częstym zwyczaju polegającym na wcielaniu jeńców w swoje szeregi. Podobnie musiało być w przypadku żołnierzy tych trzech chorągwi. Walczyli oni najprawdopodobniej w wojsku Zygmunta III podczas pierwszych walk w Inflantach lub jeszcze w Szwecji, pełniąc służbę garnizonową w tamtejszych zamkach. Po ich upadku żołnierze dostali się do niewoli, skąd trafili do szwedzkiej armii. Już latem 1602 r. Zygmunt upominał się w liście do księcia Karola o piechotę niemiecką i węgierską, która znajduje się w twierdzach na terenie Szwecji²¹. Wiosną następnego roku król pisał do Jana Karola Chodkiewicza w sprawie wymiany jeńców, do której miałyby dojść 1 VI 1603 r. w Pucku

¹⁸ J. Wimmer, *Historia piechoty polskiej do roku 1864*, Warszawa 1974, s. 153.

¹⁹ „Summarisk”; „1605/1 Styrkeuppgifter”.

²⁰ *Carolomachia*.

²¹ Zygmunt III do księcia Karola, Kraków 13 VIII 1602 r. (Biblioteka XX Czartoryskich (dalej cyt. BCz), Teka Naruszewicza (dalej cyt. TN), T. 99, s. 140).

(jak chciał Karol) lub w Białym Kamieniu (jak chciał Zygmunt)²². Nie wiadomo, czy doszło do tej wymiany i czy dawni żołnierze polskiego króla wrócili pod jego sztandary. Jeśli nie, to mogli oni zostać wcieleni do szwedzkiej armii siłą. Nie można także odrzucić wersji, zgodnie z którą wielu z nich wybrało służbę u Karola bez przymusu, licząc na zarobek.

Wzmiankowany powyżej scenariusz, polegający na wcieleniu jeńców, jest najbardziej prawdopodobnym wytłumaczeniem faktu obecności dwóch polskich i jednej węgierskiej chorągwi we wrześniu 1605 r. w armii Karola IX. Wspomniany wcześniej Pomorzanie Paweł Stilicken (Stigelius, Stigelchen) służył w armii szwedzkiej już w 1600 r. Autor *Carolomachii* wspomina, iż w bitwie pod Karkus (est. Karksi) w 1600 r. dowodził on piechotą i w wyniku przegranej dostał się do niewoli. Znajomość języka polskiego była z pewnością dużym plusem, który pozwolił Stilickenowi objąć komendę nad polskimi żołnierzami²³.

Kim byli polscy i węgierscy żołnierze walczący w armii Karola IX? Z pomocą w odpowiedzi na to pytanie może przyjść pewien dokument znajdujący się w Riksarkivet²⁴. Jest nim spis rot piechoty zreorganizowanej w języku polskim, której rotmistrzem był niejaki Orwath Michał²⁵ (jest tam również dziesiętnik Orwath Michał), a porucznikiem Thiman Schrou. Obydwa nazwiska wydają się nam znajome. Pierwsze z nich odpowiada Erwatowi (Horvathowi) Michaelowi, dowódcy chorągwi węgierskiej w wojsku szwedzkim. Natomiast drugie jest podobne do Tidemana Skrowe (Schro), dowódcy polskiej chorągwi. Zakładając, że są to te same osoby, możemy przyjąć, iż mamy tutaj do czynienia z oddziałem piechoty lub przędzej żołnierzami (rozdzielonymi później na chorągwie), którzy walczyli pod Kircholmem po szwedzkiej stronie. Co prawda, na oryginale nie zachowała się do dziś pełna data roczna, gdyż widzimy tylko „160” (w tym miejscu strona została naderwana). Jednak Jan Wimmer, który w swojej pracy z 1978 r. wspomina interesujące nas źródło, pisał, że pochodzi ono z roku 1603 (najwidoczniej wtedy, gdy ze źródła korzystał Wimmer, strona nie była uszkodzona)²⁶.

Spis piechoty stanowi prawdziwą kopalnię wiedzy dla historyka wojskowego okresu nowożytnego. Znajdujemy tutaj imię, względnie także nazwisko każdego żołnierza służącego w rocie wraz z informacją na temat wysokości jego żołdu. Na tej podstawie możemy się pokusić nawet o ustalenie narodowości poszczególnych ludzi. Zrobił to już J. Wimmer, według którego w rocie było 31 Węgrów, 107 Pola-

²² Zygmunt III do Jana Karola Chodkiewicza, Kraków 22 IV 1603 r. (BCz, TN, T. 99, s. 375–376).

²³ *Carolomachia*.

²⁴ „Registr piechotny Węgrów i Polaków Anno D[omi]ni 160[3]” (Riksarkivet, Stockholm, Kammararkivet, Militära ämnessamlingar, Krigshistoriska samlingen, M. 1282, bez pag.).

²⁵ O piechocie P. Chorwata pisał Jan Firlej latem 1602 r., zob. Jan Firlej do Zygmunta III, Markuszew czerwiec 1602 r. (BCz, TN, T. 99, s. 86). Rok później słyszymy o Kacprze Horwacie, kapitanie piechoty węgierskiej i jego sporze z Dzierzkim, zob. Zygmunt III do Lwa Sapiehy, [Kraków] 20 VIII 1603 r. (BCz, TN, T. 99, s. 543).

²⁶ Rejestr ten wspomina J. Wimmer w przypisie do swojej historii polskiej piechoty, zob. idem, op.cit., s. 153.

ków i 3 Niemców (łącznie 141, choć w spisie są w sumie 144 osoby)²⁷. Jak widać, Polacy byli wśród żołnierzy roty dominującą narodowością, choć nie brakowało tu również Węgrów, a nawet Niemców. Spis zatytułowano jako „Registr piechotny Węgrów i Polaków”, co nie pozwala dokładnie określić, czy mamy tutaj do czynienia z polską, czy węgierską rotą. Jak sobie przypominamy, miano polska lub węgierska piechota było określeniem typu piechoty, a nie narodowości. Wartość dokumentu podnosi dodatkowo fakt, iż tego typu źródeł bardzo niewiele dotrwało do naszych czasów, a jeszcze mniej zostało opublikowanych²⁸.

Pojawia się kolejne pytanie, co działo się ze wspomnianymi żołnierzami między 1603 a 1605 r. Obecnie trudno na nie odpowiedzieć. Szwedzki historyk Bertill Barkman w drugim tomie pracy *Kungl. Svea Livgardes historia* pisze, że polskie chorągwie piechoty na szwedzkiej służbie przebywały w Inflantach już w 1604 r. (prawdopodobnie w Estonii), skąd na zimę udały się do Szwecji²⁹. Tym samym dowiadujemy się, że znalazły się one na szwedzkim żołdzie najpóźniej w 1604 r. Trudno na tym etapie badań określić, kiedy oddziały te rozpoczęły służbę u Karola. Być może dalsze poszukiwania w skandynawskich archiwach i bibliotekach pozwolą nam kiedyś odpowiedzieć na to pytanie.

Dochodzimy teraz do zagadnienia, jaką rolę odegrały oddziały polsko-węgierskie w bitwie pod Kircholmem. Znane obecnie źródła milczą o udziale polskich oddziałów podczas starcia po przeciwnej stronie³⁰. Jedynie autor *Carolomachii* wspomina o Pawle Stigeliusie, czyli Stilickenie (Stigelchenie). Tenże Stigelius miał podczas ucieczki udawać Polaka („Stigelius ferit ipse suos simulat Polonum”), co ostatecznie nie uratowało go od śmierci. Jako ciekawostkę można jeszcze wspomnieć, że za przykładem Stilickena poszedł Szkot Anders Stuart (Stiuer), i choć nie uniknął niewoli, to przynajmniej zachował życie³¹.

Podsumujmy. W armii Karola IX w bitwie pod Kircholmem 27 IX 1605 r. znalazły się oddziały pochodzące z Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz Węgier. Potwierdzają to źródła szwedzkie, a nawet jedno polskie. Dzięki dokładnym spisom stanu armii szwedzkiej wiemy, że były trzy chorągwie piechoty: dwie polskie i jedna węgierska. Wchodzić miały w skład regimentu Andersa Lenartsona, złożonego głównie z żołnierzy cudzoziemskich pochodzących, oprócz Polski i Węgier, także z Niemiec i Szkocji. Dwie pierwsze dowodzone były przez Pävfeła (Pawła) Stilickena (Stigelchena) i Tidemana Skrowe (Schro, Schrow), natomiast trzecią dowodził Erwat (Horvath) Michael. Liczyły one odpowiednio 106 (96), 96 (81) i 113

²⁷ Ibid., s. 153.

²⁸ Przykładem może być tutaj spis rotы szlacheckiej Stanisława Otrębosza z 20 III 1601 r., zob. K. Górski, *Historia piechoty polskiej*, s. 241–242. J. Wimmer w swojej pracy o polskiej piechocie wspomina wiele rejestrów z przełomu XVI i XVII w. znajdujących się w archiwach. Niestety, żadnego z nich nie publikuje, zob. J. Wimmer, op.cit., passim.

²⁹ B. Barkman, op.cit., s. 517.

³⁰ E. Rzetowski, op.cit.; *Equitis*.

³¹ *Carolomachia*.

ludzi. Podczas bitwy wraz z całym regimentem Andersa Lenartsona stały w centrum pierwszej linii.

Do armii szwedzkiej trafiły one najpóźniej w 1604 r., gdy prawdopodobnie jako garnizony twierdz w Inflantach poddały się zwycięskim wówczas Szwedom. Ich skład narodowościowy był bardzo zróżnicowany, o czym świadczy analiza nazwisk wymienionych w spisie. Dominującymi nacjami byli jednak mieszkańcy Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Węgrzy. Zwraca uwagę wyszczególniony w spisie na ostatniej pozycji tłumacz Adam, który prawdopodobnie mógł służyć w kontaktach ze zwierzchnią władzą wojskową lub być może także z lokalną ludnością.

ANEKS ŹRÓDŁOWY

Oryg.: Riksarkivet, Stockholm, Kammararkivet, Militära ämnessamlingar, Krigshistoriska samlingen, M. 1282, bez pag. Papier, ubytek: naddarty górny, prawy róg. Stan zachowania dobry.

Uw.: Ze względu na fakt, że w źródle wymienione są nazwiska, których oryginalny zapis posiada odrębną wartość badawczą, zrezygnowano z zabiegów modernizacyjnych, za wyjątkiem likwidacji podwójnej litery „s” na początku wyrazu oraz zamiany „y” w funkcji spójnika na „i”. Zachowano występujące w źródle skróty na oznaczenie florenów (fl.) oraz złotych (zlo). Granice między stronami oznaczono znakiem //.

Regestr piechotny Węgrow i Polaków Anno Domini 160[3]

Naprzoth pan kapitan Hans Feyzak	50 ^a D[ucaten] ¹
Pan Rothmistrz Orwath Mihal	46 fl.
Pan porucznik Thiman Schroue	36 fl.
Miklus chorąży	23 fl.
Janus Glinsky chorąży	23 ^b fl.
Andrzej Rogusky scribe	8 fl.
Jacub Niemeth wachmistrz	10 fl.
Dzięsiąthnik Janus Wołossanin	5 fl.
Lazar Athmigi	4 fl.
Luckay Jacub	4 zło
Piotr Dobos	5 zło
Izipi Pał	5 zło
Izipi Andras	4 zło

^a Liczba została poprawiona, prawdopodobnie z: „60”.

^b Liczba została poprawiona poprzez nadpisanie cyfry „3”.

¹ Dukat – złota moneta określana często mianem czerwonego złotego, czerwienca, aureusa lub florena.

Orwath Matias	4 zło
Fabian Giergieloky	4 zło
Rethegi Matias	4 zło
Stanislaw Piwonsky	4 zło
Dziiesiąthnik Nath Benedict	5 zło
Ortwah Mikłus	4 zło
Theczy Janus	4 zło
Balen Sekel	4 zło
Stanisław Possadowsky	4 zło
Gency Istwan	4 zło
Matias Zelazo	4 zło
Jacub Piotrowsky	4 zło
Krzistow Kosielsky	4 zło
Simon Służbiczky	4 zło
Dziiesiąthnik Czaba Janus	5 zło
Oczwary Andras	4 zło
Janus Kasay ^ε	4 zło
Jacub Sakmary	4 zło
Mierczy Andras	4 zło
Sekel Thomas	4 zło //
Benedict Bikowsky	4 zło
Grow Mathy	4 zło
Bartos Wysoczky	4 zło
Marczin Koliwoda	4 zło
Dziiesiąthnik Orwath Mihal	5 zło
Paweł Gabrielowicz	4 zło
Piotr Duda	5 zło
Serben Miercza	4 zło
Janus Matyasowski	4 zło
Sebastian Lipniczky	4 zło
Simon Skibiczky	4 zło
Stanislaw Ratkowsky	4 zło
Lorens Thurak	4 zło
Mikołay Czaplinsky	4 zło
Dziiesiąthnik Janus Grzymało	5 zło
Rehory dobos	5 zło
Janus Thopołowsky	4 zło
Janus Sikorsky	5 zło
Simon Leponsky	4 zło
Alaxander Krzessiensky	4 zło

^ε W następnym wierszu imię i nazwisko wymazane, nieczytelne.

Adam Mierzieiewsky	5 ^d zło
Janus Piotrowsky	4 zło
Neht ^e pana kapitanow	4 zło
Hans Sweth pana kapitanow	4 zło
Dziiesiąthnik Janus Borkowsky	5 zło
Matias Lwowsky	4 zło
Balem Skomarna	4 zło
Jadam Salaskowicz	4 zło
Jacub Kozak	4 zło
Stanislaw Jedlowsky	4 zło
Janus Kałuska	4 zło
Bałaży Ostrowsky	4 zło
Janus Zmudzin	4 zło
Andrzej Piotrowicz	4 zło
Dziiesiąthnik Sebestian Sławinsky	5 zło
Andrzej Jablonsky	4 zło
Woyciech Woyniczky	4 zło
Janus Łukawsky	5 zło
Christow Tchorzewsky	4 zło
Christow Nowossielsky	4 zło
Janus Pawłowicz	4 zło //
Marczin Wysoczky	4 zło
Piotr Janowicz	4 zło
Andrzej Zawaczky	4 zło
Dziiesiąthnik Janus Krossniczky	5 zło
Daniel Kurozwansky	4 zło
Janus Kawalicz	4 zło
Janus Kozucha	4 zło
Woyciech Łukasewicz	5 zło
Janus Karczewsky	4 zło
Jaros Bołtuczky	4 zło
Matis Sobaczowicz	4 zło
Janus Chriorewicz	4 zło
Janus Zigmontowicz	4 zło
Dziiesiąthnik Giergiel Czarny	5 zło
Thomas Rapsky	4 zło
Matias Łokomsky	4 zło
Janus Pozarniczky	4 zło
Stanislaw Węcziślowski	4 zło
Janus Fekiethy	4 zło

^d Cyfra „5” wpisana obok zamazanej cyfry „4”.

^e Odczyt niepewny, być może chodzi o bratanka lub siostrzeńca kapitana (Neffe).

Janus Piotrowicz	4 zło
Lucas Matwieiewicz	4 zło
Matis Sieniczky	4 zło
Janus Łuczky	4 zło
Dziiesiąthnik Balazy Daiewsky	5 zło
Janus Łopaczinsky	4 zło
Thomas Wolkiniczky	4 zło
Jacub Thurobinsky	4 zło
Stanislaw Surlensky	4 zło
Matis Sikorsky	4 zło
Lorens Pawlowicz	4 zło
Janus Boborsky	4 zło
Walenty Matwieiewicz	4 zło
Janus Stanislawowicz	4 zło
Dziiesiąthnik Janus Grochowsky	5 zło
Woyciech Chilensky	4 zło
Kasper Koydanowsky	5 zło
Janus Pabierowsky	4 zło
Janus Grzibowsky	4 zło
Stanislaw Stefanowicz	4 zło //
Janus Jacubowicz	4 zło
Janus Lisowsky	4 zło
Woyciech Zilowsky	4 zło
Simon Zalesky	4 zło
Dziiesiąthnik Alaxander Butowicz	5 zło
Janus Zaborowsky	4 zło
Jorek Mokriczky	4 zło
Andrzej ^f Rossiensky	4 zło
Piotr Butowicz	4 zło
Bałazy Swiecz	4 zło
Janus Dugiczky	4 zło
Mikolay Solopiętha	4 zło
Jorek Dargussewicz	4 zło
Janus Zaharankowicz	4 zło
Dziiesiąthnik Andrzej Chołopieczky	8 ^s zło
Stefan Chriniewicz	4 zło
Mikołay Olsewsky	4 zło
Lawrin Wawriczky	4 zło
Woyciech Wawriczki[?] ^h	4 zło

^f Imię „Andrzej” odnotowane na wymazanym uprzednio wyrazie, najpewniej innym imieniu.

^s Cyfra „8” wpisana obok zamazanej cyfry „5”.

^h Nazwisko poprawione z wcześniejszego, słabo czytelne.

[459]	Polacy w armii Karola IX w bitwie pod Kircholmem 27 IX 1605 roku	103
Thomas Zmudzin		4 zło
Iwan Przibis		4 zło
Stanisław Janowicz		4 zło
Janus Parnawiecz		4 zło
Woyciech Piotrowicz		4 zło
Dziessiąthnik Paweł Datnowsky		5 zło
Stanisław Mężeykowicz		4 zło
Grigucz Sczerbiczky		4 zło
Rehory Safraniecz		4 zło
Lorens Moczarsky		4 zło
Matias Biernatowicz		4 zło
Tlumatzu ⁱ Adamu		5 [fl.]
Suma Monattgelltt belöfftt sych 775 ^j fl. In alles befelych undt gemene.		

ⁱ Od tego słowa tekst pisany inną ręką.

^j Z podliczenia wychodzi suma 771. Prawdopodobnie omyłkowo doliczono jeden złoty żołnierski.

POLEN IN DER ARMEE KARLS IX. IN DER SCHLACHT VON KIRCHHOLM
AM 27. SEPTEMBER 1605

(Zusammenfassung)

Schlüsselbegriffe: Livland, Krieg zwischen Polen-Litauen und Schweden 1600–1629, Infanterie, Gustav Petri, Pävfel (Paul) Stilicken (Stigelchen), Tideman Skrowe (Schro, Schrow), Erwat (Horvath) Michael

In der Armee Karls IX. in der Schlacht von Kirchholm am 27. September 1605 dienten unter anderem Einheiten aus Polen-Litauen und Ungarn. Dies bestätigen sowohl schwedische als auch polnische Quellen. Auf der Grundlage der sorgfältigen Verzeichnisse der schwedischen Armee ist bekannt, dass dort zwei polnische und ein ungarisches Infanteriebanner kämpften. Sie gehörten zum Regiment Anders Lenartsons, das überwiegend aus Ausländern zusammengesetzt war; neben Polen und Ungarn kamen die Soldaten dort auch aus Deutschland und Schottland. Die beiden ersten Banner wurden angeführt von Pävfel (Paul) Stilicken (Stigelchen) und Tideman Skrowe (Schro, Schrow), das dritte von Erwat (Horvath) Michael. Während der Schlacht standen die Banner, wie das gesamte Regiment Anders Lenartsons im Zentrum der ersten Linie. Sie waren spätestens im Jahre 1604 zur schwedischen Armee gestoßen, als sie sich, vermutlich als Besatzung von Festungen in Livland, den damals siegreichen Schweden ergeben hatten.

POLES IN THE ARMY OF CHARLES IX IN THE BATTLE OF KIRCHOLM
ON 27 SEPTEMBER 1605

Summary

Key words: Livonia, the war between the Rzeczpospolita and Sweden 1600–1629, infantry, Gustav Petri, Pävfel (Paweł) Stilicken (Stigelchen), Tideman Skrowe (Schro, Schrow), Erwat (Horvath) Michael

The army of Charles IX in the battle of Kirchholm of 27 September 1605 included military units from the Polish-Lithuanian Commonwealth and Hungary, which is confirmed by both Swedish and Polish sources. Thanks to the detailed registers of the Swedish army it is known that three infantry banners (in Polish: chorągiew) participated in the conflicts: two Polish and one Hungarian. They were part of the regiment of Anders Lenartson, which mainly consisted of foreign soldiers from Poland, Hungary, Germany and Scotland. The first two banners were commanded by Pävfel (Paweł) Stilicken (Stigelchen) and Tideman Skrowe (Schro, Schrow); the commander of the third banner was Erwat (Horvath) Michael. During the battle the banners, along with the whole regiment of Anders Lenartson, stood in the central part of the front line. The banners were incorporated into the Swedish army no later than 1604, when they surrendered to the Swedes as garrisons of the fortresses in Livonia.

